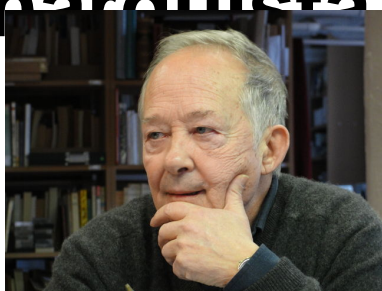

<http://www.cgtcatalunya.cat/spip.php?article10285>

L'anarquisme com catapulta: entrevista amb Tomás Ibáñez, militant històric i teòric anarquista de referència, sobre l'actualitat de l'anarquisme

Data de mise en ligne : divendres 6 de juny de 2014

- Actualitat - Articles opinió -

Copyright © CGTCatalunya.cat - Tous droits réservés

La memòria viva no va néixer per a ancora. Té, més aviat, vocació de catapulta", diu Eduardo Galeano. No converteix el passat en un model que exigeix repetició, ni ens aixafa sota el pes de referències en les quals hem de reconèixer-nos obligadament, sinó que més aviat [acompanya i inspira les recerques del present](#).

La vida de Tomás Ibáñez està marcada per l'anarquisme des de la seva infància: fill de l'exili llibertari a França, va participar en els anys 60 en els circuits estudiantils anarquistes quan encara gairebé ningú en el camp de l'antagonisme s'atrevia a qüestionar l'hegemonia del Partit Comunista. Al maig del 68, integrat en el [Moviment 22 de Març](#) al costat de companys anarquistes com Daniel Cohn-Bendit o Jean-Pierre Duteuil, se submergeix en la cotidianitat dels esdeveniments fins que és detingut el 10 de juny i confinat en desterrament per la seva condició de refugiat polític.

El 1973 va tornar a Espanya i va participar en els fracassats intents de reconstrucció de la CNT. Ha estat catedràtic de Psicologia Social en el Departament de Psicologia Social de la Universitat Autònoma de Barcelona fins a la seva jubilació en l'any 2007. És autor de [nombrosos llibres i textos](#) sobre anarquisme, ciències humanes i, especialment, psicologia social.

Tomás Ibáñez treballa des de fa anys perquè la història d'anarquisme sigui memòria viva i no llengua morta, catapulta i no ancora. Autor de referència per als corrents llibertaris a Espanya i l'estranger, ha enriquit els plantejaments anarquistes bàsics amb les aportacions del post-estructuralisme francès i, molt en concret, de [Michel Foucault](#) (no sense escàndol dels "guardians del temple" anarquista). Co-fundador de la revista *Archipiélago*, en la qual treballen junts durant diversos anys, acaba de publicar en l'editorial Virus [Anarquismo es movimiento](#), on s'explora la reactualització contemporània d'idees i pràctiques que alguns van relegar massa precipitadament al museu de la Història.

El virus anarquista

- **Cites en el llibre a [Christian Ferrer](#):** "l'anarquisme no s'ensenya i tampoc s'aprèn pels llibres, sinó que es propaga per contagi, i el contagi les més de les vegades és irreversible". En el teu cas ha estat així, és una història de fidelitat que dura ja mig segle. Quins van ser els teus primers contactes-contagis amb l'anarquisme? Crec recordar que hi ha històries familiars pel mig, és així?

Tomás Ibáñez. Sí, Amador, hi ha efectivament històries familiars pel mig i això explica que "els contactes" amb l'anarquisme fossin molt precoços. El 1947 la meua mare, activista de les Joventuts Llibertàries de Saragossa, va passar a França duent-me en braços per una ruta pirinenca, i això va fer que jo creixés en el càlid ambient de l'exili llibertari. Era un ambient per on circulava una multitud de nostàlgics, però esperançats, relats d'una lluita revolucionària encara propera, i on l'ajuda mútua mai es feia esperar. Òbviament, la sensibilitat d'un nen no podia captar que aquest ambient també albergava lluites fratricides, rancis dogmatismes i inevitables misèries, amb la qual cosa la petjada que em va deixar només podia ser positiva. Aquest va ser "el contacte", no obstant això "el contagi" arribaria més tard.

- **Quan, per on?**

Tomás Ibáñez. El meu primerenc activisme anarquista hagués pogut esgotar-se i extingir-se sense més, de no haver estat perquè en l'estiu de 1963 vaig arrossegar el meu sac de dormir fins al campament que organitzava cada any la FIJL (Federació Ibèrica de Joventuts Llibertàries). Va ser una experiència inoblidable que va obrir de bat a bat les portes, ja definitivament, al virus de l'anarquisme. Autoorganització, vida en comuna, companyonia, debats, sentiment de viure en altre planeta on la igualtat i la llibertat s'havien fet realitat, però també ràbia i lluita. Perquè es

donava la circumstància que la FIJL havia emprès recentment un línia de fustigació frontal al franquisme i l'execució a garrot vil de dos dels seus militants, Francisco Granado i Joaquín Delgado, que preparaven un atemptat contra Franco, va caure en el campament com una indignant i dolorosa notícia. Al recollir la meua motxilla i acomiadar-me dels meus companys, la idea de tornar "a la normalitat" se'm va fer insuportable, en el tren que em retornava a casa mirava als viatgers i em sentia com un absolut estrany en un món que ja no era el meu.

Per descomptat, vaig suportar aquesta "normalitat", però el sentiment que era intolerable mai m'abandonaria. Des de llavors estic convençut que el que de debò deixa petjada en les persones i les transforma en profunditat és la seva immersió en un escenari de vida, d'experiències i de lluita que es construeix en comú i en uns espais arravassats a les regles de la societat instituïda.

La "A " dintre d'un cercle: l'origen desconegut d'un símbol

► Després et vas moure en els circuits de l'anarquisme estudiantil previ a Maig del 68, quins records et vénen d'aquella època?

Tomás Ibáñez. El que evoca en mi, com un primer flash, és la imatge d'un inacabable desert. Durant el meu primer any d'universitat, el 1962 prop de Marsella, em movia en el potent sindicalisme estudiantil d'aquells anys sense aconseguir donar amb cap altre estudiant llibertari. A l'any següent em vaig traslladar a la universitat de París on, a l'inici del curs, uns estudiants trotskistes em van informar, entre riures, que coneixien "a l'altre" estudiant anarquista de la Sorbona i que podien posar-nos en contacte.

A partir d'aquí, pensant que sent dos ja érem invencibles vam remoure cel i terra fins a trobar un altre parell de companys... I així va néixer el 1963 una minsa coordinació d'estudiants anarquistes parisencs que tenia nom de dona, LEA, que va créixer a poc a poc i que atrauria, algun temps més tard, a estudiants de la recent creada universitat de Nanterre, com Daniel Cohn-Bendit o Jean-Pierre Duteuil, qui contribuirien a la creació del Moviment 22 de Març que va encendre la metxa de Maig del 68.

► I què hi ha d'aquesta història que et situa en l'origen del símbol anarquista per excel·lència, l'A dintre d'un cercle?

Tomás Ibáñez. És ben certa, i és una història molt senzilla. A l'arribar a París em vaig fer el propòsit d'ajudar a l'acostament entre els diversos grups i tendències en les quals es fragmentava el minvat moviment anarquista, el que em va dur a llançar iniciatives de coordinació en els sectors més joves. Se'm va ocórrer llavors que una forma de propiciar una confluència consistia a trobar un denominador comú que, al no pertànyer en exclusiva a cap de les organitzacions, pogués constituir un punt de coincidència. Es tractava també de multiplicar la presència percebuda del moviment anarquista pel simple fet de la repetida aparició d'aquest denominador comú en les expressions públiques (pasquins, pintades, etc.) dels diferents col·lectius anarquistes.

Vaig proposar aquesta idea en un dels grups als quals pertanyia, insistint que havia de ser un símbol que fos fàcil i ràpid de dibuixar, i que pogués evocar l'anarquisme de forma suficientment directa. La proposta va ser acceptada, ens llancem a una pluja d'idees i a altes hores de la nit convenim que una "A" en un cercle podia ser un bon logotip. Va ser així com, a l'abril de 1964, sortia a tota plana en el nº 48 del nostre butlletí "[Jeunes Libertiaires](#)", la primera "A" en un cercle. L'acompanyava un editorial on explicava el sentit de la proposta i en el qual es convidava a tots els grups anarquistes a apropiarse aquest símbol.

Però ull, en realitat només havíem creat una imatge i formulat una proposta, no havíem creat un símbol. L'A en un cercle només es convertiria en un símbol de l'anarquisme mitjançant l'acció de milers i milers de mans que la van

pintar en els carrers del món, es tracta doncs d'una creació col·lectiva multitudinària de la qual ningú té la paternitat.

Maig del 68: tecnologies, lideratges i assoliments

- ▶ **I de sobte [Maig del 68](#).** Parles de Maig del 68 com "un regal". Per què un "regal"? Quin va ser el contingut del regal?

Tomás Ibáñez. Un autèntic regal és una cosa que t'ofereixen per a donar-te plaer, sense obligació i sense demanar res a canvi. Si no ho esperes, si és una sorpresa i si t'omple de satisfacció, el regal encara es creix més en la seva condició d'autèntic regal. Això va ser per a mi Maig del 68. En l'immediat, el contingut del regal va ser l'oportunitat de viure durant diverses setmanes un veritable somni, de presenciar unes escenes que usualment només arribem a veure quan els somnis ens transporten lluny de les realitats quotidianes. I també va consistir a demostrar, fàcticament, que allò que, increïblement, estava passant era possible ja que, precisament, estava passant.

Amb posterioritat, el regal va consistir a deixar un record que segueix traslladant aquell període al present com si el temps no existís, sense alterar la intensitat de les vivències que allí van esdevenir. I també va consistir a arrelar el convenciment que si allò havia ocorregut podia tornar a ocórrer, amb altres matisos, en altres contextos, però amb les mateixes característiques bàsiques.

M'agradaria citar aquí la descripció de la vivència de Maig del 68 que vas fer en el número de la revista [Archipiélago](#) que vam dedicar a Maig del 68:

"(...) Estem potser en el moment àlgid de Maig, les vivències flueixen de forma incontenible i les bolquem aquí de forma desordenada. Sentiment de ser part d'una comunitat creada molt ràpidament però travessada per llaços molt intensos que, paradoxalment, semblen venir d'antic, inserció en un "nosaltres" format per molts desconeguts i no obstant això molt propers, molt còmplices, creació de noves relacions socials, nous amics. Necessitat d'estar sempre disponible, en cada instant, sempre en alerta, davant d'un futur immediat que es va construint en el moment, sense predeterminacions. Atrapats en un ritme desenfrenat, vertiginós, barreja d'exaltació i d'esgotament, impressió molt forta d'estar fent història, de ser protagonista, d'estar tenint efectes sobre la realitat, d'estar constantment confrontats a desenvolupaments imprevistos que superen als seus protagonistes, i, durant un temps, impressió d'anar cada dia a més, d'encertar en les accions empreses. Alegria i entusiasme, un plaer nascut de la pròpia acció en la qual s'està immers. Desig molt intens que allò no acabés mai. Impressió que un estava fent col·lectivament coses que no es podien fer i que eren impensables fins a aquest moment. Impressió d'estar desafiant l'establert, el poder, el intocable. Impressió d'haver posat la màquina "fora de control", d'haver llançat un procés de reaccions en cadena, imparabile i imprevisible..."

- ▶ **Un procés de reacció en cadena, imparabile i imprevisible, que van detonar els estudiants però que va arribar de seguida al moviment obrer, desembocant en pocs dies en una vaga general massiva que va parilitzar durant un mes el país sencer. La velocitat i intensitat de la comunicació entre diferents subjectes va ser potentíssima. Però... on estava Twitter?**

Tomás Ibáñez. Esdeveniments com els de Maig del 68 s'han produït en altres moments de la història, efervescències populars que esclaten d'imprevist i on la gent "actua per si mateixa", no han esperat al sorgiment de les noves tecnologies ni a la constitució de les xarxes socials. Crec, això sí, que en cada època aquestes efervescències populars, alhora destructives i constructives, han sabut apropiarse i utilitzar les tecnologies existents, la ràdio va ser important al maig del 68, i els tallers de serigrafia, entre altres coses. No obstant això, en totes aquestes situacions d'efervescència creadora gens pot substituir la copresència física de les persones, els gestos, les veus, les mirades, les paraules, els frecs.

També crec, com ho explico en el meu llibre, que les noves tecnologies i les xarxes socials tenen unes característiques que fomenten el procés d'auto-organització de la gent en situacions d'efervescència popular, però no perquè s'usin amb fins i resultats auto-organitzatius, sinó simplement perquè propicien confluències massives sense que existeixi una estructura prèvia, un pla preestablert, una direcció que ordeni i canalitzi les activitats.

- ▶ **Mentre que el primer 15M es va caracteritzar per l'anonimat (cap "rostre" en particular es va convertir en el símbol de la protesta), avui es dona, entorn de figures (tan distintes) les de Ada Colau o Pablo Iglesias, un debat sobre la necessitat o pertinència dels lideratges. Et volia preguntar la teva opinió sobre el particular i sobre el "lideratge" de Daniel Cohn-Bendit al maig del 68, el líder paradoxal d'un moviment que es caracteritzava pel seu rebuig de la delegació i la representació. Què aportava el lideratge de Cohn-Bendit i què limitava?**

Tomás Ibáñez. Els lideratges sempre són tant més perillosos quant més carismàtics, i és innegable que tot el sistema actual concorre per a instituir i potenciar lideratges. En la societat de l'espectacle els rostres venen, i també tranquil·litzen quan substitueixen a l'anonimat de les efervescències col·lectives. Certament, els lideratges ajuden a visualitzar els moviments i a ampliar la seva presència mediàtica però el preu a pagar és altíssim. Quants líders accepten tornar a l'anonimat abans que s'esgotin les seves possibilitats de seguir sent capdavantera? [Ada Colau constitueix sens dubte una grata excepció.](#)

El lideratge en moviments basats en la democràcia directa constitueix una aberració. Daniel Cohn-Bendit va tenir, indiscutiblement, un paper de líder, però era un líder atípic, no pretenia "representar" al Moviment del 22 de Març que, a més, no tenia càrrecs ni cap portaveu oficial permanent i que va decidir acte dissoldre's al cap d'uns mesos. Dany també era atípic perquè participava políticament de la idea que no hi havia d'haver capdavanteres, el que el situava en una difícil posició que grinyolava amb les seves conviccions i amb les dels seus companys. El seu paper de líder suscitava crítiques internes i es prenen mesures per a qüestionar aquest lideratge, com per exemple convocar rodes de premsa utilitzant el seu nom perquè acudissin els mitjans, però on era un altre company el que intervenia finalment, explicant que Cohn-Bendit era un nom col·lectiu ("tots som Cohn-Bendit") sota el qual podia parlar qualsevol membre del 22 de Març.

- ▶ **En algun lloc dius que no té molt sentit parlar de Maig del 68 en termes "d'èxit" o "fracàs", per què?**

Tomás Ibáñez. No es pot parlar d'èxit o de fracàs perquè aquests termes només s'apliquen a accions intencionades i Maig del 68 no va ser un projecte, ni es va fargar per a arribar a uns objectius, va ser "un esdeveniment" en tot el sentit de la paraula. Ara bé, els esdeveniments solen tenir efectes i produir coses. Maig del 68 va ser un esdeveniment de certa magnitud, objectivable en termes quantitativs de participació popular o de durada, etc. No obstant això, els seus efectes, igual que aquest batre d'ales d'una papallona a Austràlia que provoca una tempesta a Europa, van ser infinitament superiors a la seva magnitud i encara es manifesten al cap de mig segle. Senzillament, Maig del 68 va canviar la cultura política, practiques incloses, de la dissidència, d'una banda, i molts dels supòsits culturals de la societat per altra banda. En efecte, les actuals pràctiques de l'antagonisme social popular enllacen en bona mesura amb les que va encoratjar Maig del 68 i l'efecte que va tenir sobre els canvis culturals respecte de la identitat sexual, per exemple, són innegables.

Actualitat de l'anarquisme: transformar la societat sense prendre el poder

- ▶ **Què pot aportar l'anarquisme als moviments actuals?**

Tomás Ibáñez. Una de les claus més interessants que pot aportar al meu judici és la rellevància del "prefiguratiu" enfront de l'escisió entre mitjans i fins típica de la política clàssica. És un principi bàsic de l'anarquisme: no sacrificar

ni supeditar els valors que es defensen en el present a unes promeses que, per definició, sempre apunten al futur. En qualsevol cas, aquest futur que s'anhela ha d'estar "ja present" en els passos que es donen per a construir-lo, el "prefigurativo" no significa altra cosa que aquesta necessària presència.

L'anarquisme sempre ha proposat una "revolució en el present" que remet a la desconfiança cap a qualsevol discurs que basi la seva força persuasiva en les promeses que ofereix i a la prevenció cap a qualsevol pràctica que només s'orienti a preparar el futur. La seva ètica està travessada de cap a cap per l'exigència de reduir al màxim la distància entre el que es diu i el que es fa, o entre el que es vol ser i el que s'és.

► **Una altra clau seria substituir la idea de presa "del poder" per la de "transformació de la societat". Et semblen dos termes dicotòmics, vasos comunicants?**

Tomás Ibáñez. Una vella idea anarquista diu que mai es pren el poder, que el poder sempre et pren a tu tan prompte com creus haver-lo pres. Agustín García Calvo ho sintetitzava molt bé quan declarava que "l'enemic està inscrit en la forma mateixa de les seves armes", prendre les seves armes és transformar-se ja en l'enemic. Una de les lliçons bàsiques de l'anarquisme passa per assentar la convicció que potser no hi hagi camí, però que, en qualsevol cas, el camí del poder mai pot ser el camí.

La idea de transformar la societat sense prendre el poder, que gaudeix avui de certa popularitat, sempre ha inspirat a l'anarquisme i, clar, li ha posat en la delicada situació d'haver de conciliar l'assenyat possibilisme que exigeix millorar el millorable o, també impedir el pitjor, i l'indispensable radicalisme que apunta cap a la incongruència de comprometre's amb allò mateix que es qüestiona. La solució més satisfactòria sempre ha estat de tipus "indexical", és a dir, fer una valoració en funció de cada context particular, o, dit d'altra forma, no "escindir" radicalment els valors de les situacions en les quals intervenen, el que no significa, per descomptat, "supeditar-los" a les situacions, cosa que ens faria vulnerables a la seducció exercida per les "dreceres del poder".

► **Per a acabar, Tomás, no creus que moltes vegades l'anarquisme (com moviment organitzat, com ideologia o com identitat) és el principal enemic de les idees/pràctiques anarquistes?**

Tomás Ibáñez. Jo no diria que "el principal enemic", hi ha molts altres i molt més letals, començant per la repressió, però sí que el fet que l'anarquisme constitueixi unes organitzacions que reproduïen inevitablement les característiques, més o menys accentuades segons els casos, de totes les organitzacions (estructures, lluites i apetències de poder, tendència a convertir l'organització en una finalitat en si mateixa, patriotisme d'organització, etc.), el fet que el discurs anarquista es petrifiqui en ideologia i que el pes de la història construeixi una identitat anarquista enquistada en un patró fix i inamovible, no només limita la proliferació de l'anarquisme tancant-lo en un gueto, sinó que representa, a més, cert qüestionament de les seves pròpies premisses.

Per això és necessari actuar constantment perquè l'anarquisme sigui moviment, perquè les seves aigües es mantinguin sempre agitada i perquè no s'aparti mai d'una sensibilitat crítica dirigida, fins i tot, cap a si mateix. Si d'una cosa estic segur, i pot ser que sigui l'única, és que no hi ha anarquisme més genuí que aquell que està disposat a posar constantment en perill els seus propis fonaments tornant cap a si mateix la més irreverent de les mirades crítiques.

Un text relacionat: "Notas para una política no estadocéntrica"

http://www.eldiario.es/interferencias/Notas-politica-estadocentrica_6_248535164.html

* Una entrevista realitzada per Amador Fernández-Savater publicada a eldiario.es

http://www.eldiario.es/interferencias/anarquismo-Tomas_Ibanez_6_258334176.html